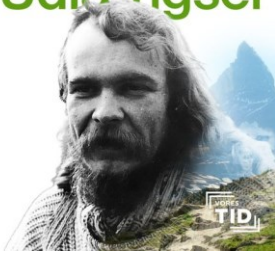

Udlængsel

Transskription af:

Udlængsel

Episode 6: Sivert på dannelsesrejse i 1580: Tre forsøg, to dødsfald og ét løfte til den danske konge

Vært og tilrettelægger: Nikolai Sørensen

Medvirkende: Museumsinspektør og Afdelingsleder på Museum Silkeborg Blicheregnet, Marianne Gjørtz Hougaard.

Redaktør: Rikke Caroline Carlsen

Nikolai Sørensen: Vognen triller langsomt af sted, hestene pruster og træværket knager, når vognen rammer huller og sten på vejen. Året er 1580, og den 15 årige adels dreng Sivert Grubbe sidder i en karet på vej ud i Europa. Sivert er på dannelsesrejse, og han er utrolig spændt på, hvad den store verden har i vente for ham. Nye videnskaber, religiøse strømninger, fremmede kulturer og spændende bekendtskaber. Hvad Sivert ikke ved, er, at hjemme i Danmark er hans far i færd med at lægge planer for den unge Sivert Grubbe, planer, der får betydning for livets fremtid, når han har gennemført sin dannelse ude i verden. Den er overalt i de film, vi ser, i de bøger, vi læser, i musikken, vi hører, og de SoMe posts, vi scroller forbi, udlængslen. Efter sommer med rejserestriktioner oplevede flere rejseselskaber rekordstor rejselyst i sommeren 2022. For vi længes ud. Det har vi altid gjort, og det vil vi blive ved med. Men hvad er det, vi længes efter? Jeg hedder Nikolai Sørensen, og i denne her episode tager vi på dannelsesrejse. Måske du har hørt om dannelsesrejsen som den her fjumretur danske konger og adelige tog på for at løbe hornene af i Europas pulserende hovedstæder. Men gad vide, om ikke der er mere til det her fænomen, end hvad man lige skulle tro? Det vil jeg finde ud af i dag, hvor jeg tager dig med til 1500-tallet. Jeg mødes med Marianne Gjörtz Hougaard, der er museumsinspektør og afdelingsleder på Museum Silkeborg Blicheregnet, og som har forsket i og skrevet om dannelsesrejsen. Det er jo for vildt.

Marianne Gjörtz Hougaard: Ja, det er sådan helt, helt live action, kan man sige.

Nikolai Sørensen: Sammen tager vi kareten ud i renæssancens Europa i fodsporene på adelsmanden Sivert Grubbe. Velkommen til Udlængsel.

Marianne Gjörtz Hougaard: Hej!

Nikolai Sørensen: Hej, og tak fordi du gider at hente mig også. Det er så dejligt.

Marianne Gjørtz Hougaard: Jeg sgu stort set alligevel forbi.

Nikolai Sørensen: Jeg bliver samlet op af Marianne på Næstved station. Nååårh Er du klar? Og sammen kører vi mod Lystrup Gods på Sydsjælland, hvor Sivert Grubbe voksede op. Så ligger der noget, der ligner et gods. Er det sådan... Der er renæssancestil den der? Ja, det kan du tro. Det er det. Og det er jo sådan lidt et tårn i midten nærmest, vil jeg beskrive det som så...

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, og så er der så to, to sidetårne også. Så det har faktisk, når man ser det ovenfra, så er det faktisk et e.g Og der læste jeg egentlig, at det måske er en hilsen til Ejler Grubbe. Og det er Sivert Grubbes far.

Nikolai Sørensen: Ja, sådan. Ej, det skal vi hen og kigge på.

Marianne Gjørtz Hougaard: Det er det, vi skal.

Nikolai Sørensen: Hej!

Person i gods: Goddag og velkommen til.

Nikolai Sørensen: Vi bliver budt indenfor på godset og gå på opdagelse i det historiske hovedhus, som blev bygget af Sivert Grubbes far, Ejler Grubbe i 1579. Så er vi simpelthen kommet indenfor i et helt vildt rum, synes jeg.

Marianne Gjørtz Hougaard: Det er fantastisk, ja.

Nikolai Sørensen: Der er en kæmpe stor pejs hernede for enden, hvor der står 1580.

Marianne Gjørtz Hougaard: Og den er jo fra det, som den er original fra da godset blev bygget.

Nikolai Sørensen: Ja, og så er det jo altså udsmykket loft og våbenskjold i loftet og øh.

Marianne Gjørtz Hougaard: Træpaneler på væggene.

Nikolai Sørensen: Ja, og det er virkelig fint og en stor lysekrone, der hænger her i midten af lokalet.

Marianne Gjørtz Hougaard: Med levende lys.

Nikolai Sørensen: Mm, hvem er den her Sivert Grubbe egentlig, der vokser op her?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, Sivert Grubbe, han er adelsmand, og han er søn af kansleren. Det vil sige den flotteste, ypperste stilling, man kan have i det danske rige på det her tidspunkt, bortset fra måske at være konge. Så det er simpelthen toppen af poppen, vi har gang i her. Det er... Det er højadel med stort H.

Nikolai Sørensen: Hvordan har det været for sådan et ungt menneske, en ung adelig at vokse op i sådan nogle rammer her?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, for ham har det jo været hverdag. Man kan sige, at godset vi står på her, det er jo. Det blev opført i 1579, så så Grubbe han er jo som sagt lidt, han er født i '66, så det vil sige, at han... Han er ikke født her, men han kommer her jo, hvad hedder det, i sin ungdom, men han, når man læser hans dagbog, som vi er så heldige, at vi har bevaret, simpelthen, hans dagbog, som han har skrevet, faktisk det meste af livet... Og der bærer den meget præg af, hvad han er for en person. Og hvor han er henne og hvad han oplever. Og jeg tror, det har været ret... Det har været... Selvfølgelig har det været sædvanligt for ham, for det har været en del af hans hverdag at vokse op et sted her, men han vidste også godt, at han var privilegeret. Det bærer hans dagbog meget tydeligt præg af.

Nikolai Sørensen: Og som en, hvad kan man sige, typisk ung adelsmand, så står han overfor at skulle på den her dannelsesrejse. Hvad er dannelsesrejsen egentlig for noget?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, dannelsesrejsen er noget, som som det har eksisteret i mange år også på det her tidspunkt. Men tidligere var det sådan, at adelen, de tog ud for at blive krigere, for at lære at kæmpe. Og se, hvordan er det lige, man er væbner rundt omkring, og hvordan man bliver en ridder og så videre. Sådan var det i middelalderen. Men så sker der jo det, at vi får reformationen i Danmark, og det betyder lige pludselig, at det her videns monopol, som kirken har siddet med, det er der ikke rigtig mere. Klostrene er nedlagt, så hvad gør vi så? Jamen, så er det vigtigt, at adelen lige pludselig bliver klædt på til en helt anden rolle. Og det betyder, at viden det bliver rigtig vigtigt, så vi får egentlig kan man sige, et videnssamfund på det her tidspunkt. Det er rigtig vigtigt, at de får noget undervisning, og det er ikke godt nok, det vi har herhjemme. Vi har undersøgt, at omkring halvdelen af alle adelige de er faktisk på dannelsesrejser her i slutningen af 1500-tallet og starten af 1600 tallet. Og det er jo selvfølgelig halvdelen af alle mænd, fordi kvinder tager ikke på dannelsesrejser. Men det er ret mange, så det er... og plus, man skal lige se på, at det er jo selvfølgelig højadelen, der tager afsted, fordi det er helt vildt dyrt. Så Så det er altså de mægtigste mænd i riget, der bliver dannet på den her dannelsesrejse.

Nikolai Sørensen: Ja, og den var virkelig vigtig for deres dannelse. Og er det på samme måde med Sivert Grubbe? Altså, hvad lå bag hans dannelsesrejse? Hvorfor skulle han ud?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, han skal ud for at blive dygtigere og klogere. Så faren, han beslutter faktisk ret hurtigt, at Grubbe, han bliver først sendt over til en til en familie ovre i Skåne, hvor han bliver undervist i nogle år. Så kommer han på Københavns Universitet, hvor han går i et par år. Men da han så er 15 år gammel, bliver han sendt til Wittenberg, og det er helt klart for at få noget viden. Så han kommer til at gå på universitetet dernede og bliver undervist der i et par år og er rigtig, rigtig glad for det. Da efter han har været dernede i et par år, er det så at at det Grubbe han får et kannikdømme i Lund, og det får han...

Nikolai Sørensen: På vegne af Sigurd Grubbe afgiver hans far et løfte til den danske konge om, at når Sivert har gennemført sin dannelsesrejse og er blevet udlært og dannet, så skal han komme hjem og arbejde for kongen i det danske kancelli, som var en type regeringsmagt under den enevældige konge.

Marianne Gjørtz Hougaard: Så det er en aftale, der...

Nikolai Sørensen: Så, igennem, at han får den her besiddelse, så siger kongen: Tag du bare ud på dannelsesrejse, bliv dannet, bliv oplært, men så har jeg dig, når du kommer hjem.

Marianne Gjørtz Hougaard: Det kan man nemlig godt sige. Det er sådan lidt noget for noget.

Nikolai Sørensen: Ja, selvfølgelig. Nej, men men fedt. Der har virkelig været noget på spil her, og det siger vel også lidt noget om dannelsesrejsens vigtighed i samfundet på det her tidspunkt. At kongen altså, kong Frederik den anden, hvad kan man sige, blander sig i adelens rejse, ikke?

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, helt sikkert. Altså, det er noget, der bliver prioriteret. Det er rigtig vigtigt. At de tager ud at rejse. Så man kan få et rigsråd og et kancelli og sådan noget, som faktisk ved noget.

Nikolai Sørensen: Og han er jo 15 år, da han bliver, bliver sendt ud. Hvad tror du sådan en ung mand har haft af forventninger til sin rejse her?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jeg tror, han har været spændt. Altså, man skal jo tænke på det, det er en helt anden barndom, end man har i dag. 15 år er ikke særlig gammel sådan at blive sendt væk hjemmefra.

Nikolai Sørensen: Har han haft en en udlængsel?

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, det tænker jeg. Jeg tror ikke, at han tager afsted, fordi det er... Jo, han tager selvfølgelig afsted, fordi faren siger, han skal. Men det er lige så meget, fordi han har lyst. Fordi det kan man også se, han tager af sted fire gange. Og det er altså helt frivilligt. Så det er fordi, han synes, det er fedt at rejse. Det er fedt.

Nikolai Sørensen: Udstyret med Sivert Grubbes rejsedagbog, er Marianne og jeg klar til at dykke ned i historien og tage på dannelsesrejse. Marianne, så er vi rykket herover ved ved vinduet i den store pejsestue og sidder nu og kigger ud på gårdspladsen og ud på på grusvejen her, der fører væk fra fra Lystrup Gods. Og lige herude foran, der har han jo stået engang vores Sivert Grubbe som 15-årig og har været klar til at tage af sted. Hvordan har det føltes for ham at stå der, tror du?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jeg tror, han har været spændt. Det er der slet ikke nogen tvivl om. Han fortæller selv i sin dagbog, at at han efter han læser på universitetet i 2 år, der er det så at at faren han beslutter at sende ham til Tyskland sammen med Grubbes lærer, og han fortæller i sin dagbog, at han: "[...]ledsaget af sin slægtning Sivert Beck, der kom jeg til Wittenberg ved Mikkeldags tid i 1580 i mit 15. år. Vi havde følgeskab af Frederik Ulfeldt, Jakob Beck, Siverts bror, hvilke også havde deres lærer Willum Nielsen fra Roskilde med sig.", Så han er glad for at skulle afsted, det er der ikke nogen tvivl om, han er, han er godt på vej nu. Ja. Ja. Fedt!

Nikolai Sørensen: Og det er med et større følge lyder det som om, han har denne her læremester med også? Ja. Hvad går det ud på?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, de har faktisk altid sådan en hovmester med. Du skal tænke på, at de er jo netop ikke særlig gamle. Og en hovmester er simpelthen en borgerlig, som har været ude at rejse før, som kender, måske kender vejene og så videre. Vi skal jo tænke på, at de rejser på et tidspunkt. De rejser jo i hestevogn. Men de rejser på et tidspunkt, hvor der jo ikke er gadeskilte alle steder. Så det der med lige at finde ud af hvordan kommer vi lige ned til Wittenberg, som er der hvor hvor Grubbe jo skal hen først? Ja, det er rigtig godt, at forældrene de ved, at der er en lærer, som der måske er i starten af tyverne, men som har taget turen, og som faktisk er moden og kan tage sig af de daglige spørgsmål, som den unge kan have.

Nikolai Sørensen: Hvordan går den første rejse så?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, den går godt. De kommer godt frem. Det er der ikke nogen tvivl om. Og så er han der i to år faktisk. Og han fortæller os om, hvordan det er i Wittenberg. Der er på det her tidspunkt stor uenighed inden for den protestantiske kirke faktisk om, hvad for en vej man skal gå. Den er lidt splittet, og det bærer Wittenberg meget præg af på det her tidspunkt. Så det beretter han om i sin dagbog. Men ellers så tager han videre, og så kommer han til Geneve, og det fortæller Grubbe også beredvilligt om. Han er rigtig glad for at være der. Han synes faktisk, at lige netop Geneve er den bedste by nærmest i hele verden. Den er indrettet som, ja, man kan godt kalde det en republik. Der er ikke nogen konge, og derudover er det altså en anden religion. Det er Calvinismen i stedet for lutheranerne, der som der dominerer i Genève. Men gruppe, han bliver

fuldstændig forelsket i det og det... Og lægger ikke skjul på det i sin dagbog, hvilket faktisk er problematisk på det her tidspunkt og specielt senere i danmarkshistorien. Men han oplever noget ret specielt, mens han er der, fordi han går på universitetet og er rigtig glad for det. Men samtidig er han jo også opdagelsesrejsende, kan man sige. Han er på dannelsesrejse, så det er ikke kun det boglige. Så han fortæller meget detaljeret om, at han oplever det her jordskælv, og der er en hel landsby der faktisk bliver fuldstændig fjernet fra jordens overflade.

Nikolai Sørensen: Okay, det lyder voldsomt.

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, og så tænker han jo, at det kunne han faktisk rigtig godt tænke sig at tage ud og se. Så det gør han jo selvfølgelig, selv om han egentlig også skal følge studier og alt muligt andet og sådan noget. Så er han jo altså også en ung mand, som er ude at opleve. Så han skal ud at se det her. Men da de så er på vej videre og egentlig... Grubbe han vil rigtig gerne videre til Frankrig, så sker der det at de overnatter der. Det her sted hvor Grubbe han er jo som sagt en fin herre, høj adelig, han har sit eget lokale at sove i, men de andre adelige og også de her hovmestre eller kreditorer, altså de her lærere, som de har med. De overnatter altså sammen. Og så sker der et eller andet om natten, der hvor det så er, at Sivert Grubbes lærer, at han faktisk bliver slået ihjel. Han bliver myrdet af en af de andre.

Nikolai Sørensen: Altså en af de andre i følgeskabet?

Marianne Gjørtz Hougaard: I følgeskabet ja. Og det betyder jo lige pludselig, at Grubbe han har ikke nogen lærer med sig. Og det duer jo ikke, så han bliver hentet hjem. Og det er faktisk sådan, at der er jo ingen tvivl om, hvem det er, der har begået det her mord. Fordi der er jo masser af vidner inde på det her værelse. Så han bliver faktisk dømt til galej. Til galejerne, simpelthen.

Nikolai Sørensen: Jamen, hvad er der sket?! Ved man noget om det?

Marianne Gjørtz Hougaard: Det ved man ikke. Han skriver egentlig bare, at han bliver myrdet. Okay, men det betyder i hvert fald, at Grubbe han får afbrudt sin rejse. For ellers var han fortsat til Frankrig.

Nikolai Sørensen: Ja, men det er fordi han stadig er for ung. Altså der skal være en lærer...

Marianne Gjørtz Hougaard: Der skal være en med, ja, det skal der. Og så kommer han jo så hjem igen til det her gods, som vi sidder på i dag, faktisk, ikke.

Nikolai Sørensen: Kommer kommer kørende ind her af vejen. Vi sidder og kigger på.

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, og så vil han jo gerne afsted igen.

Nikolai Sørensen: Efter mordet på sin hovmester er den unge Sivert Grubbe hjemme i Lystrup igen. Men udlængslen brænder i ham, og han er endnu ikke klar til at træde ind i kancelliet. Så da godset en dag får besøg af en herre fra Tyskland, øjner Sivert chancen for at rejse ud igen. Men han er altså kommet hjem til Lystrup igen. Men han er jo ikke færdiguddannet. Han har stadig en udlængsel i sig. Hvad siger dagbogen egentlig om lige præcis den her periode her?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, den siger han skriver simpelthen ordret. Efter at være vendt tilbage til fædrelandet opholdt jeg mig hos min far i 2-3 måneder. Men just som jeg stod i begreb med atter at rejse udenlands, nemlig til Frankrig, kom til min far på Vordingborg Slot, en borgmester fra Nürnberg. Han havde været oppe ved Kong Frederik for at hjælpe ham med at lave et flot springvand på Kronborg Slot, og Sivert Grubbe får så muligheden for at rejse med ham. Og det er en rigtig god idé, fordi det der med at rejse alene, det er altså ikke noget, man gør. Men han får ikke nogen preceptor med sig denne her gang. Han har ikke nogen lærer med sig og han har ikke nogen hovmester med sig. Nu er han ved at være så gammel, at nu kan han bare rejse med ham, borgmesteren fra Nürnberg.

Nikolai Sørensen: Okay, så der er sket lidt der.

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, og så, og så tager han så derned og og er der i en periode og kommer også til en by der hedder Altdorf, hvor han også er og er rundt og opleve og se se området.

Nikolai Sørensen: Men men den her, den her rejse her, bliver den alt hvad han havde drømt om for en dannelsesrejse eller... Eller... Eller hvad sker der her?

Marianne Gjørtz Hougaard: Det gør den ikke helt, fordi den bliver også afbrudt faktisk. Han tager ud og oplever en masse, men han ville egentlig gerne have været videre til Italien og alt muligt andet også, men så dør hans far.

Nikolai Sørensen: Okay.

Marianne Gjørtz Hougaard: Og så...

Nikolai Sørensen: Ejler Grubbe?.

Marianne Gjørtz Hougaard: Ejler Grubbe, ham der har bygget godset.

Nikolai Sørensen: Bygget det her?

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, og så skal Grubbe jo hjem igen, fordi han er jo ældste søn, og selvfølgelig skal han hjem, når faren dør. Men derudover er han altså ældste søn, så han skal hjem og tage sig af sine søskende. Men mens han så er hjemme, sker der altså det, at hans ældste søster hun dør. Og så skal han også lige finde ud af hvad sker der så der? Hvad skal vi lige gøre der? Så han er faktisk hjemme i en lidt længere periode, end han lige havde regnet med.

Nikolai Sørensen: Der er mange dødsfald på i løbet af hans dannelsesrejse her.

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, men det er jo ikke unormalt, fordi man skal jo tænke på, at det var jo. Altså, vi har jo ikke samme lægevidenskab, som vi har i dag, vel? Det havde man jo ikke på det her tidspunkt. Så ja, det var, det var helt klart farligt. Men han kommer afsted igen, og det er jo fordi han vil. Det er jo fordi han synes det er fedt at rejse og det bliver faktisk hans lillebror Christian Grubbe som kommer til at overtage Lystrup. Så det er ham der fører godset videre, fordi Sivert Grubbe. Han har jo det her kannikedømme ovre i Lund, og han har nogle godser derovre, som han jo skal hjem og bestyre, når han kommer hjem. Men derudover, så er der jo altså også sket det, at i '82. Det vil sige, at mens Grubbe han faktisk er i Wittenberg, der har hans far jo altså, som vi snakkede om indledningsvis, da hans far jo har sagt jamen hvis Grubbe han må... hvis han må få det her, hvis Sivert han må få det her kannikedømme i Lund, så er det at kongen han så siger: jamen så skal Grubbe også arbejde for mig i kancelliet, når han kommer hjem. Så det ved Grubbe jo også godt, at det er jo sådan en noget for noget at at det skal han gøre, når han en gang er færdig med at rejse.

Nikolai Sørensen: Ja. Så der er jo en forestående rejse stadigvæk, for han er stadig ikke dannet nok. Han er ikke uddannet nok til at komme hjem og bestride sådan en titel som kongen faktisk vil have, at han skal, han skal, når han kommer hjem.

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, og han har ikke været i Italien og Frankrig, og det kan vi bare se, at det er der, hvor adelen ofte tager hen. Det er ret vigtigt at komme dertil. Han skal rundt og opleve og så se nogle ting, og det har han til gode på det her tidspunkt. Han har ikke nået det endnu.

Nikolai Sørensen: Forhåbentlig bliver tredje gang er lykkens gang. Ja. Sivert Grubbe tilbringer et år på Lystrup Gods for at tage sig af sin familie. Men hans rejse er ikke forbi. Han skal til Italien og afslutte sin dannelse. Og da vognen endelig triller ud for tredje gang, er det med en voksen Sigurd Grubbe ved tøjlerne. Så efter at have fået styr på det hele oven på på sin fars Ejler Grubbes død, så er Sivert altså klar til at rejse ud igen og fuldføre sin dannelsesrejse. Og hvad? Hvad siger hans dagbog egentlig om den her periode op til tredje forsøg på dannelsesrejsen?

Marianne Gjørtz Hougaard: Han skriver: "I april 1587 begav jeg mig da på rejsen med egen vogn og tre af mine egne heste. Efter at jeg først havde taget afsked med frænder og venner, især med

min vært i København, en fortrolig ven, højlærde Jon Jakobsen Venusinus, der dengang var sognepræst i København".

Nikolai Sørensen: Men det er da alligevel, han skriver her, at han tager ud med egne heste og egen vogn. Altså, hvad er det for en Sivert Grubbe, der denne her gang kører ud af den her gårdsplads her?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, det er jo en selvbevidst herre lige pludselig. Altså, han er 21 år, men han er jo herre i eget hus, og det det bærer det da meget præg af. Lige pludselig er han helt selv. Han har ikke nogen hovmester med. Han har heller ikke en borgmester fra Nürnberg, han skal følges med. Nej, han kan selv vælge at sige, at nu rejser jeg ud, fordi jeg gerne vil. Og det er så det, han gør.

Nikolai Sørensen: Det er det, han gør.

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, og det, der er sjovt med ham, han lige tager afsked med. Det er jo en af dem han har fået i sit netværk på den første dannelsesrejse. Det er en af hans 'bordfæller', som det hedder. Det vil sige dem, han har delt bord med nede i Wittenberg. Så allerede nu er den første dannelsesrejse. Den bærer altså den, den bærer noget med sig. Så han har fået et netværk, som er vigtigt.

Nikolai Sørensen: Og hvad... Han er. Han er på vej derudaf? På vej ned gennem Europa. Hvad sker der på hans tredje rejse her?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, han, han får jo nogle rejsefæller. Og han møder også undervejs, der møder han en holstensk fyr, der hedder Ahlefeldt, som han så vælger at rejse sammen med. Og de indgår egentlig sådan en aftale, der hedder, at de skal rejse sammen. De rejser sammen ud, og så skal de også rejse sammen hjem igen. Og det rammer lidt den stakkels Sivert Grubbe hårdt i nakken på et tidspunkt hvor han får mulighed for at rejse til Jerusalem. Og...

Nikolai Sørensen: Det synes han bare lyder fedt.

Marianne Gjørtz Hougaard: Det ville han helt vildt gerne. haha. Nå, men han ved jo godt Ahlefeldt, at han sidder i Padova. Så det gruppe. Han begiver sig på vej til Padova for at snakke med ham og siger: "eh, er det ikke okay, at jeg lige tager med de andre til Jerusalem? Fordi det kunne jeg rigtig godt tænke mig". Og så Ahlefeldt, så siger han så "nej, fordi vi har en aftale. Og du skal holde dit ord, fordi sådan er det". Og så Grubb, han siger med det samme: "Nå ja, men det er jo også fuldstændig rigtigt".

Nikolai Sørensen: Det var aftalen.

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, det er aftalen. Ja, du kan, når du ikke løser mig fra mit ord, så er det sådan det er. Så han skriver et pænt brev til de andre om have god tur, jeg tager en anden vej.

Nikolai Sørensen: Det er vildt. Hvad siger det om forholdet imellem de her dannelsesrejsende?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, det siger jo, at de har jo en ære i, at man følges ad, og man passer jo også på hinanden. Det er også det, det handler om, fordi hvem skulle Ahlefeldt så rejse hjem sammen med? Skulle han så stå der og Palle alene i verden?

Nikolai Sørensen: Han var jo meget interesseret i at komme af sted og altså se det Europa, han ikke havde fået fået set endnu. Altså hvordan med alt den kultur han møder, alle de lokale han møder? Ved du noget om det?

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, han skriver meget ofte, hvem det er, han har mødt. Han er utrolig god til at, ja det vil jeg kalde name-droppe. Han er virkelig god til at nævne, at nu har han mødt den og den kendte fra samme tid, og nu har han mødt den og den. Og det er han. Det er han meget stolt af. Men han fortæller også lige netop om sin tid i Italien. Han har en helt anden holdning til til katolicismen end til det, han møder i Genève, som han var meget begejstret for. Det var han meget begejstret for Calvin eller Calvinismen, og hvordan byen var indrettet og så videre og så videre. Men da han kommer til Italien, der har han jo nogle nogen beskrivelse af de her knæfald og de her løjerlige... Han bruger ikke selv ordet løjerlig, men det er helt klart det, han mener. Han synes, det er håbløst. Han synes, det er grinagtigt med de knæfald og ave Maria og mærkelige processioner, som de fører gennem gaderne. Og han fortæller om, hvordan han oplever i Venedig, der er det jo sådan, at dosen, altså ham, der bestemmer i Venedig, at han han skal giftes med havet hver eneste år. Okay. Og det det står Grubbe jo og kigger på, Og han står jo og griner af det, fordi han synes, det er så åndssvagt.

Nikolai Sørensen: Det har virkelig været et kulturchok for ham.

Marianne Gjørtz Hougaard: Det har været et kulturchok, og han står virkelig sådan rigtig: høhø, ik? Altså sammen med sine kammerater. Så ja, han oplever jo det her og synes det er spændende. Og han siger jo også at han er jo faktisk lidt i tvivl om, om han forsynder sig mod Gud ved at stå og kigge på det. Fordi han kommer jo af det her protestantiske hjerte, ikke? Og så står han og kigger på de her mærkelige ting, der sker i det katolske Italien. Eller i Vatikanstaten. Og det er jo noget mærkeligt noget. Og også oppe i Venedig selvfølgelig.

Nikolai Sørensen: Så det har klart gjort et indtryk på ham.

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, det har det. Det har det helt sikkert.

Nikolai Sørensen: Og hvad? Hvad oplever han ellers? Altså, hvor langt kommer han egentlig ud på den her tredje rejse?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, det gør han faktisk noget, der er ret usædvanligt. Fordi han kommer. Han kommer op til til Wien og han kommer til Prag. Hvor.. mens de kommer gående der i Prags gader, og så lige pludselig møder de jo Kepler og Kepler han spørger til Tycho Brahe, om han ikke snart kommer ned til Prag, ikke.

Nikolai Sørensen: Og Kepler er det den her videnskabsmand?

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, det er nemlig en videnskabsmand, som er meget kendt. Både samtidig, men egentlig også i dag kan man nok sige, at Tycho Brahe, han skal jo derned. Ja, men det snakker de jo så lidt om. Men ikke nok med det, så kommer de jo gående på gaden i Prag. Og så Ahlefeldt. Så møder han lige pludselig sin lillebror. Okay, så hallo, sådan midt i midt i Prag.

Nikolai Sørensen: Det er Sivert Grubbes rejsesvend her, han møder lige pludselig sin lillebror i gaderne her?

Marianne Gjørtz Hougaard: Og han vidste altså storebror vidste jo ikke, at lillebror han var lige der og så videre og omvendt. Så det var nemt. Så det var jo rigtig, rigtig hyggeligt, at de lige kunne snakke sammen.

Nikolai Sørensen: Det må jo være. Altså, man kan sige i dag kan det jo. Der er det jo vildt, hvis det sker, at man møder, og man møder folk, man kender ude i verden. Men denne gang, hvor det har taget månedsvist at rejse ned gennem Europa i hestevogn. Det må have været helt vildt at støde på hinanden ude i...

Marianne Gjørtz Hougaard: Helt vildt absurd. Ja. Men min Grubbe han er ikke helt færdig. Han vil godt videre. Så han tager faktisk over i den ungarske del af det her kæmpe kejserrige som Rudolf, han er kejser over. Og så oplever Sivert Grubbe noget, som er helt anderledes end alt det andet. Han har været på universiteter, han har oplevet jordskælv, han har oplevet katolikker gøre knæfald og så videre og så videre. Men nu vælger han faktisk at opleve noget, der måske kan kaldes lidt spænding.

Nikolai Sørensen: Okay.

Marianne Gjørtz Hougaard: Fordi på det her tidspunkt har vi Osmannerriget, som er virkelig stort i Europa, og det grænser lige op til Ungarn og Grubbe, han tager helt ud på grænsen. Han er

simpelthen ude i nogle af de her fæstninger, som er helt ude. Og så får han ved hjælp af nogle af dem, han kender, han lærer at kende dem i Prag og Wien. Der får han simpelthen nogle husarer med sig, som så opvækker ham, og så kan de tage, som det beskytter ham, og så tager de ham med her ud til den her fæstning, og så tager han helt ud. Helt ud på grænsen og ser simpelthen ud over den her slette, hvor tyrkerne så rider ud for at angribe ungarene, og kroaterne er der jo selvfølgelig også, men for at angribe dem. Og Grubbe, han fortæller så om, at tyrkerne, de tager ind for at stjæle køer og sådan noget og for at angribe og så videre. Og så de her husarer, de rider så ud den modsatte vej. Selvfølgelig for at møde tyrkerne. Og så fortæller gruppen om, hvordan det er, at husarerne de så halshugger de her tyrkere, som de vinder. Ja, ja, og så tager de hovederne med hjem. Ja, og så sætter de dem på stejle. Og vi er altså. Vi er altså i slutningen af 1500-tallet. Vi er i renæssancen, ikke, men sådan noget her. Det er sådan noget, man har hørt om i middelalderen. Men det sker altså også her. Det er voldsomt.

Nikolai Sørensen: Men altså, han har haft en eller anden også lidt fascination, eller hvad? Det er jo nærmest lidt krigsturisme. Eller det her øh?

Marianne Gjørtz Hougaard: Ja, det kan man sige. Og det er jo farligt. Altså fordi han er jo beskyttet af de her husarer. Så både frem og tilbage på den her tur. Altså, han fortæller om, hvordan de på et tidspunkt. Der er det tyrkerne, de nærmer sig. Eller osmannerne nærmer sig. Og så skal de jo skynde sig at flygte og fjerne den her bro, så så osmannerne ikke kan komme efter dem. Og sådan noget. Men det går også, og det er jo vildt. Ja, det er jo sådan helt, helt live action, kan man sige. Det er meget. Det er meget voldsomt, egentlig.

Nikolai Sørensen: Så han har virkelig været rundt. Og han har udbredt sit sit netværk, og han har set forskellige kulturer. Han har endda set krig. Altså, han har. Han har virkelig oplevet noget her på sin dannelsesrejse. Hvad bliver enden på hans dannelsesrejse?

Marianne Gjørtz Hougaard: Enden bliver, at han efter at han har været nede og se de her krigsscener, kan man sige, der tager han tilbage til Prag. Og så rejser han egentlig op gennem det østlige Europa for at for at komme hjem. Så han kommer op til Frankfurt og andre ruter og tager op til Rostock. Og så kunne det måske egentlig være meget naturligt for ham at rejse fra Rostock og så direkte op til København. Men det gør han ikke, for han følges jo med Ahlefeldt stadigvæk. Og Ahlefeldt, han er fra Holsten, så han skal over til Holsten. Så de rejser sammen til Lübeck. Så kommer han med et tysk skib fra Lübeck og til København, og så er han tilbage i Danmark.

Nikolai Sørensen: Så er han vendt hjem som en dannet mand.

Marianne Gjörtz Hougaard: Ja, det er han.

Nikolai Sørensen: Efter en vel endt rejse kan Sivert Grubbe og Marianne og jeg endelig smide benene op foran pejsen på Lystrup Gods. Nu er spørgsmålet bare, hvordan fremtiden ser ud for den dannede adelsmand. Nå, Marianne, så har vi sat os til rette her foran. Foran den kæmpestore pejs

i de bløde sofaer her og kan læne os tilbage nu, da Sivert Grubbes rejse den er overstået. Hvad skriver han egentlig om det her med at være vendt hjem i sin i sin dagbog?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, han skriver, at han er lykkelig og vel tilbage til Fædrelandet i 1989. Og det viser jo bare, at han har, han har oplevet det, han sådan gerne ville. Han har sandsynligvis fået det ud af dannelsesrejsen, som var vigtigt for ham. Han har fået nogle gode netværk. Han har fået en masse oplevelser.

Nikolai Sørensen: Hvilken betydning tror du, det har? Det har fået for sådan en ung mand her at opleve alle de her de her ting?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jeg tror, det har. Det har været med til at danne ham. Fordi man kan også se i hans dagbog, at han, altså han kender Gud og hver mand og han og han kender godt sit eget værd. Det er slet ikke det. Men han er også opmærksom på, at han kan sagtens snakke med både borgere og bønder og så videre og så videre. Så han får sådan en bred idé om, hvordan samfundet er indrettet, og han er blevet meget præget af det, han har oplevet derude og på en god måde.

Nikolai Sørensen: Og om det lykkes Sivert Grubbe at holde sit løfte, som han jo gav til til kong Frederik den Anden, det vender vi tilbage til. Men først vil jeg lige høre dig, Marianne. Hvad er dannelsesrejsen egentlig i dag?

Marianne Gjørtz Hougaard: Jamen, i dag er en dannelsesrejse. Jamen, det kan jo selvfølgelig godt være, at du tager på et universitet i udlandet eller i udlandet og læser der. Det kan det jo godt være. Men mestendels er det jo folk, der tager ud for at opleve. Så det er ikke så meget det boglige, der er i højsædet i dag. Det er mere det der med, at man skal ud og opleve at have rygsæk på og rejse rundt i Thailand eller hvad det nu er man skal. Ja.

Nikolai Sørensen: Så der er sket nogle forandringer på den front. Men når vi ser på, ja, nutidens dannelsesrejse over for Sivert Grubbes dannelsesrejse i 1500-tallet. Er den så lige så vigtig i dag, som den var for Sivert Grubbe?

Marianne Gjørtz Hougaard: Altså, man kan se, at en meget lille procentdel af danskerne, der faktisk rejser ud på dannelsesrejse i 1500-tallet. Det er virkelig, virkelig ikke særlig mange, fordi det er så dyrt. Men til gengæld kan man se, at det er dem, der får embederne. Så det er noget, der er rigtig vigtigt. På samme måde er det nok ikke vigtigt i dag, da det er mere en del af en personlig udvikling, som man selv synes kunne være sjov. Altså hvor det tidligere var det nok samfundet, der sagde. Vi vil gerne have, at I bliver klogere og kommer ud og får nogle oplevelser og nogle netværk. Mens i dag er det mere, fordi man gerne personligt selv vil ud at opleve. Tværtimod kan man sige, at at man vil jo helst ikke fra myndighedernes side vil man jo helst ikke ha, at man har 10 sabbatår for eksempel, vel? Nej, den var ikke gået i dag, vel?

Nikolai Sørensen: Efter ønske fra sin far rejste den 15-årige Sivert Grubbe på dannelsesrejse i 1580. Inde i den unge adelsmand tændtes en udlængsel og en uudslukkelig lyst til at opleve den store verden. Men i løbet af rejsen fik dannelsen en større betydning, end Sivert havde kunnet forestille sig. Med løftet til den danske konge blev Siverts pludselig et led i tjenesten for kronen. 1500-tallets dannelsesrejser minder på mange måder om nutidens såkaldte sabbatårsrejser. De handlede om eventyr og selvaktualisering, men var samtidig altafgørende. Dannelsesrejsen var en nødvendig investering i de unge adelsmænds fremtid og position i det danske samfund. Og nu her til allersidst synes jeg heller ikke rigtig, vi kan gemme på det længere, fordi Sivert Grubbe han afgav dette løfte til Kong Frederik den Anden om, at han tog sin dannelsesrejse. Han blev dannet, og så skulle han altså hjem og bestride det her job i i kancelliet. Holder han det løfte, eller hvad sker der?

Marianne Gjørtz Hougaard: Det kan du tro. Det allerførste han gør, da han kommer hjem. Han drager simpelthen hen til kansler Nils Kaas med det samme, som han selv som Grubbe skriver. Jeg drog straks til kansleren og sagde, at nu kunne jeg begynde. Nu kan jeg begynde i kancelliet, og han er faktisk så hamrende dygtig til det, at han efter ret kort tid, så bliver han øverste sekretær, som det hedder. Så det er flot.

Nikolai Sørensen: Han ikke bare holder det her løfte. Han gør det altså også virkelig, virkelig godt. Udlængsel er produceret af Nikolai Sørensen for Vores tid, Nationalmuseets mediehus med støtte fra William Demant Fonden. Redaktør er Rikke Caroline Carlsen. Lyddesign, klip og mix er leveret af Raehan Sarjou. Tak til leder af Center for Turisemeforskning, Mathias Thuen Jørgensen for baggrundsinformation om turisme. Du kan finde flere podcasts om historie ved at søge på Vores tid i din podcast app.

[Vores Tid – Nationalmuseets Mediehus](#)

[Episode 6: Sivert på dannelsesrejse i 1580](#)

Lyddesign, klip og mix: Raehan Sarjou

Produceret af Nikolai Sørensen for Vores Tid